2015.gada
ASV Valsts Departamenta Ziņojums
„Par cilvēku tirdzniecības novēršanu"
LATVIJA
2. līmenis

Latvija ir izcelsmes un mērķa valsts sievietēm un nepilngadīgajām personām, kas pakļautas cilvēku tirdzniecībai seksuālas izmantošanas nolūkā, un mērķa valsts sieviešu, vīriešu un nepilngadīgo personu tirdzniecībai piespiedu darba nolūkos. Sievietes un nepilngadīgās no Latvijas ir pakļautas cilvēku tirdzniecībai seksuālas izmantošanas nolūkā gan Latvijas teritorijā, gan citās Eiropas valstīs . Vīrieši, sievietes un nepilngadīgās personas no Latvijas tiek nodarbinātas piespiedu darba apstākļos gan Latvijā, gan citās Eiropas valstīs, galvenokārt celtniecības un lauksaimniecības nozarēs. Latvijas sievietes, kas izmantojušas starpniecības pakalpojumus laulību reģistrēšanai Rietumeiropā, parasti Īrijā, ir pakļautas seksuālas ekspluatācijas un piespiedu darba riskiem, kā arī riskam nonākt ekspluatācā mājkalpotāju darbā.

Latvijas valdība pilnībā neizpilda minimālos standartus, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību, tomēr tā pieliek ievērojamas pūles, lai tos sasniegtu. Latvija būtiski palielināja cilvēku tirdzniecības upuriem pieejamo finansējumu un palīdzības saņemšanai apstiprināja lielāku skaitu upuru kā iepriekš, tostarp vīriešus. Latvijas publiskais sektors sekmīgi veica preventīvos pasākumus, atbalstīja sabiedrību izglītojošās aktivitātes un, lai veicinātu starpministriju un privātā sektora aktivitāšu koordinēšanu, izveidoja darba grupu. Latvija turpināja uzņemties reģionālā līdera lomu, lai identificētu un novērstu viltus laulību gadījumus, kas būtiski apdraud sievietes un, citu risku starpā, ietver cilvēku tirdzniecības riskus. Tomēr no šiem stabilajiem centieniem atpalika pūles attiecībā uz citu cilvēku tirdzniecības formu novēršanu, piemēram, starptautiska līmeņa piespiedu darba apkarošanas centieni, kā arī cilvēku tirdzniecības novēršana Latvijas teritorijas ietvaros. Kopš 2009.gada nav uzsākts neviens kriminālvajāšanas process piespiedu darba cilvēku tirdzniecības lietā, un Latvijas tiesās nav taisīts neviens notiesājošs spriedums par cilvēku tirdzniecību piespiedu darbam. 2013. un 2014. gadā netika atpazīti ne Latvijas, ne citu valstu pilsoņi, kas cietuši cilvēku tirdzniecības rezultātā Latvijas teritorijā. Neskatoties uz to, ka Augstākā tiesa atstāja nemainītu spriedumu, kas paredzēja cietumsodu vienai personai, kas notiesāta par cilvēku tirdzniecību, to lietu skaits, kurās uzsākta kriminālvajāšana un tiesvedība ar apsūdzībām par cilvēku tirdzniecību, salīdzinājumā ar identificēto cilvēku tirdzniecības upuru skaitu, saglabājās neliels.

Rekomendācijas Latvijai: Palielināt kriminālvajāšanu un notiesājošo spriedumu skaitu cilvēku tirdzniecības lietās (Krimināllikuma pants 154-1); uzlabot centienus, lai identificētu cilvēku tirdzniecības upurus, jo īpaši personas no Latvijas un citām valstīm, kas cietušas cilvēku tirdzniecības rezultātā Latvijas teritorijā; paplašināt apmācību iespējas policistiem, prokuroriem un tiesnešiem par cilvēku tirdzniecības tematiku, tostarp par piespiedu darbu un par cilvēku tirdzniecību valsts teritorijas ietvaros; piemērot cilvēku tirgotājiem, tostarp publiskā sektora pārstāvjiem, kas šos noziegumus veicinājuši, sodus, kas atbilstoši izdarīto noziegumu smagajām sekām; apmācot tiesībaizsardzības dienestu speciālistus par upuru aizsardzības jautājumiem, kā piemēram, par liecinieku aizsardzības institūtu un par procedūrām, kas pieejamas, lai samazinātu iespējamo traumatizēšanu tiesvedības procesā pret cilvēku tirgotājiem, iedrošināt, lai lielāks skaits cilvēku tirdzniecības upuru sadarbotos ar tiesībaizsardzības sektoru izmeklēšanas laikā; nodrošināt policijas darbiniekus ar pietiekmiem resursiem izmeklēšanas darbību veikšanai; uzlabot sadarbību starp Valsts Darba Inspekciju un policiju, lai panāktu, ka Inspekcijas identificētie un pamatotie gadījumi tiek izmeklēti policijā; izstrādāt skaidras norādes prokuroriem un tiesnešiem par Krimināllikuma 154.-1 un 164. pantu piemērošanu un apsvērt izmaiņas 164.pantā, ja konstatēts, ka šis pants lielā mērā dublē 154.-1 pantu; panākt, ka lielāks skaits cilvēku tirdzniecības upuru saņem kompensācijas no cilvēku tirgotājiem un ar Valsts juridiskās palīdzības aģentūras lēmumu; pārskatīt un uzlabot tiesvedības procesu efektivitāti, lai ieviestu pieeju, kuras centrā ir cilvēku tirdzniecības upuris, un lai panāktu ātru lietu izskatīšanu; un pilnībā finansēt un ieviest Cilvēku tirdzniecības novēršanas pamatnostādnes 2014.-2020. gadam (nacionālo rīcības plānu).

Kriminālvajāšana

Latvijas tiesībaizsardzības sektora cilvēku tirdzniecības apkarošanas centieni saglabājās vāji. Latvijas Krimināllikuma panti 154-1 un 154-2 aizliedz visas cilvēku tirdzniecības formas un paredz līdz pat 15 gadu ilgu cietumsodu. Šīs likumā noteiktās sankcijas par cilvēku tirdzniecību ir pietiekami bargas un samērojamas ar sodiem, kas paredzēti par citiem smagiem noziegumiem, piemēram, par izvarošanu. Lai ietvertu precīzu upura ievainojamības aprakstu, 2014.gada oktobrī Latvijā stājās spēkā grozījumi Krimināllikuma pantā 154-2. Tiesnešiem un prokuroriem likums paredz tiesības pārkvalificēt noziegumus un Krimināllikuma panta 154-1 vietā piemērto citu, kas paredz mazāk bargas sankcijas. Tā piemēram, cilvēku tirdzniecības lietās iespējams uzturēt apsūdzības pēc 164.panta, kas paredz kriminālatbildību par personas iesaistīšanu prostitūcijā ar viltu vai izmantojot personas bezpalīdzības stāvokli (ļoti līdzīgi elementi kā pantā

par cilvēku tirdzniecību seksuālas ekspluatācijas nolūkā), bet paredz tik maigas sankcijas kā piespiedu darbu vai naudas sodu.

2014.gadā pēc Krimināllikuma panta 154-1 tika uzsākts viens jauns kriminālprocess ar 10 aizdomās turamajām personām, kas ir mazāk salīdzinājumā ar sešiem jauniem procesiem ar 18 aizdomās turamajām personām 2013.gadā. Neskatoties uz to, ka valsts palīdzības pakalpojumu saņemšanai sertificēti vismaz 15 upuri, kas cietuši darba ekspluatācijas rezultātā, kopš 2009.gada nav uzsākts neviens kriminālvajāšanas process piespiedu darba cilvēku tirdzniecības lietā. Publikācijas vietējos plašsaziņas līdzekļos izraisīja bažas, ka starptautiska un vietēja mēroga cilvēku tirdzniecības gadījumi darba ekspluatācijas nolūkā nav pieteikami apzināti. Salīdzinājumā ar 2013.gadu, kad tiesā par cilvēku tirdzniecību tika celta apsūdzība vienai personai, 2014.gadā pēc Krimināllikuma 154-1 panta tiesās netika celtas apsūdzības nevienai personai. Tāpat kā 2013.gadā, neviena persona arī 2014.gadā netika notiesāta pēc krimināllikuma 154-1 panta. Šie statistikas dati ir par zemākajā instancē skatītajām lietām, kurās nav iesniegtas apelācijas prasības. 2014.gadā Augstākā tiesa atstāja nemainītu spriedumu, kas paredzēja cietumsodu vienai personai, kas iepriekš notiesāta par cilvēku tirdzniecību. Saskaņā ar šo spriedumu, persona atzīta par vainīgu un sodīta ar brīvības atņemšanu uz septiņiem gadiem ar policijas kontroli uz trīs gadiem. Iepriekš, no 2010. līdz 2013.gadam, tiesās par cilvēku tirdzniecību notiesāja četras personas, visām paredzot nosacītus sodus. Latvija sadarbojās ar vairāku citu valstu tiesībaizsardzības iestādēm, lai veiktu izmeklēšanas darbības cilvēku tirdzniecības lietās.

Valsts policijas specializētā nodaļa 19 policistu sastāvā nodarbojās ar cilvēku tirdzniecības, viltus laulību, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un citu saistīto noziegumu izmkelēšanu. Novērotāji apliecināja, ka tiesībaizsardzības sektoram bija vairāk kapacitātes izmeklēt un izvirzīt apsūdzības par noziegumiem kas saistīti ar cilvēku tirdzniecību, kā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija, sutenerisms un nosūtīšana seksuālai izmantošanai. Cilvēku tirgotāju apsūdzēšana par noziegumiem, kam likums nosaka maigākas sankcijas, it īpaši ja tiesvedība var noslēgties ar nosacītu sodu, rada apdraudējumu upuriem un situāciju, ka notiesātās personas paliek nesodītas par smagu noziegumu veikšanu un netiek atturētas no atkārtotas nozieguma veikšanas. Turklāt politikas veidošanas procesā šī tendence traucē cilvēku tirdzniecības situācijas kvalitatīvu novērtēšanu, politikas veidošanu un resursu deleģēšanu, lai šo noziegumu apkarotu. Novērotāji konstatēja, ka tiesībaizsardzības sektora pārstāvjiem nepieciešamas tālākas apmācības par šo problemātiku, it īpaši attiecībā uz pierādījumu iegūšanu un sapratnes veidošanu par psiholoģisko ietekmēšanu. Latvija nodrošināja apmācības zināmam skaitam

policistu, prokuroru un tiesnešu. Ģenerālprokuratūras pārstāvji atzina, ka zems atalgojums un ierobežotas kompensācijas izraisīja vērienīgu rotāciju Valsts policijas specializētajā nodaļā un negatīvi ietekmēja darbinieku morālo stāju un lietu izmeklēšanas kvalitāti. Tiesvedības procesi Latvijā bija laikietilpīgi un bremzēja cilvēku tirdzniecības apkarošanas centienus. 2014.gadā tika uzsākti kriminālprocesi attiecībā uz diviem Rīgas pašvaldības policijas pārstāvjiem par viņu iespējamo iesaisti sutenerisma atbalstīšanā. Latvijā, noslēdzoties šī ziņojuma pārskata periodam, turpinājās kriminālvajāšana attiecībā uz bijušo policistu no Valsts policijas specializētās nodaļas cīņai pret cilvēku tirdzniecību, kas apsūdzēts par izspiešanu un citiem noziegumiem. Tāpat turpinājās tiesvedība zvērināta advokāta lietā, kas apsūdzēts par pierādījumu slēpšanu ar cilvēku tirdzniecību saistītā lietā. Netika saņemta informācija par citiem jauniem kriminālprocesiem vai notiesājošiem spriedumiem attiecībā uz publiskā sektora pārstāvjiem, kas veicinājuši cilvēku tirdzniecību.

Upuru aizsardzība

Latvija turpināja uzsāktos pasākumus, lai nodrošinātu palīdzības pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem. Salīdzinājumā ar 2013.gadu, kad cilvēku tirdzniecības upuru palīdzības pasākumiem pieejamais valsts finansējums bija apmēram 93,400 eiro ($103,500), 2014.gadā šim mērķim pieejamo līdzekļu apjoms bija aptuveni 159,400 eiro ($176,000). Nevalstiskā organizācija (NVO), kas saņēma valsts finansējumu pakalpojumu nodrošināšanai, upuriem nodrošināja psihologa un medicīnisko palīdzību, jurista pakalpojumus interešu aizstāvībai, palīdzību izmitināšanas un integrācijas jautājumu risināšanā. Birokrātisku šķēršļu rezultātā 2015.gada pirmajos pāris mēnešos cilvēku tirdzniecības upuru palīdzības programmā iestājās pauze, kuras laikā tika slēgta vienošanās ar NVO, kas sniegs valsts apmāksātus palīdzības pakalpojumus, un valsts palīdzība nebija pieejama jauniem cilvēku tirdzniecības upuriem. Salīdzinājumā ar 2013.gadu, kad valsts palīdzības pakalpojumus saņēma 22 cilvēku tirdzniecības upuri, 2014.gadā valsts apmaksātajā palīdzības programmā tika iekļauti 27 upuri. Kopumā 2014.gadā valsts apmaksātu palīdzību saņēma 38 personas, dažas no tām programmā tika uzņemtas 2013.gadā. Visi upuri, kas tika identificēti uzņemšanai valsts palīdzības programmā, bija ar Latvijas valsts piederību un bija cietuši no starptautiska mēroga cilvēku tirdzniecības. Astoņi no upuriem bija vīrieši. Tikai trīs no identificētajiem upuriem 2014.gadā sadarbojās ar tiesībaizsardzības sektora pārstāvjiem, tādējādi apstiprinot ziņas, ka upuri neuzticas izmeklēšanas darbību veicējiem un ka centieni iedrošināt upurus sadarbībai izmeklēšanas ietvaros ir nepietiekami. Cilvēku tirdzniecības upuru pārstāvji atzina, ka informācija par upuru skaitu valsts palīdzības programmā nesniedz korektu priekšstatu par cilvēku tirdzniecības situāciju Latvijā, jo upuri šaubās vai nespēj ziņot par notikušajiem noziegumiem.

Visas Latvijas tiesas ir aprīkotas ar audio un video ierakstu iekārtām, tomēr tika saņemtas ziņas par gadījumiem, kad cilvēku tirdzniecības upuri tiešā konfrontācijā tiesas zālē ar apsūdzētajiem tika atkārtoti pakļauti traumatizēšanai. 2014.gadā viens cilvēku tirdzniecības upuris tika uzņemts liecinieku aizsardzības programmā. Neskatoties uz mantas konfiskācijas piemērošanu tiesvedības procesos, 2014.gadā tiesas nevienā gadījumā nelēma, ka cilvēku tirgotājiem kompensējami cilvēku tirdzniecības upuriem radītie kaitējumi. Viens upuris saņēma valsts kompensāciju kā smagā noziegumā cietusī persona ar Valsts juridiskās palīdzības aģentūras lēmumu. Netika saņemtas ziņas par to, ka attiecībā uz cilvēku tirdzniecības upuriem, kas veikuši likuma pārkāpumus cilvēku tirdzniecības tiešu seku rezultātā, būtu piemērota kriminālatbildība.

Preventīvais darbs

Cilvēku tirdzniecības novēršanas aktivitātes Latvijā bija sekmīgas. Lai novērstu potentiālos cilvēku tirdzniecības gadījumus, Latvija turpināja piemērot Krimināllikuma pantu 165-1, kas paredz atbildību par personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai. 2014.gadā pēc šī panta tika izvirzītas apsūdzības 11 personām, un pavisam 14 personas tika notiesātas, kaut gan tikai vienai no notiesātajām personām tika noteikts cietumsods. Ar premjerministres rīkojumu tika apstiprināta cilvēku tirdzniecības novēršanas darba grupa, kuras sastāvā ir 33 pārstāvji no ministrijām un nevalstiskā sektora. Darba grupas uzdevums ir koordinēt ministriju veiktās aktivitātes un ieviest nacionālo septiņu gadu rīcības plānu. Ministrijas ziņoja, ka valsts budžeta piešķirtais finansējums ir nepietiekams, lai realizētu virkni pasākumu, kas paredzēti nacionālajā rīcības plānā, tostarp apmācības. Vairākas ministrijas izstrādāja dažādās sabiedrību izglītojošās aktivitātes, piemēram, pilnveidoja skolu programmas un pasākumus potenciālajiem emigrantiem. Valsts Darba Inspekcija turpināja informēt policiju par gadījumiem, kad pastāvēja aizdomas par piespiedu darba situācijām, bet nevienā no šiem gadījumiem netika uzsākts kriminālvajāšanas process. Latvijā turpināja darboties dažādi informatīvie un karstie tālruņi ienākošajiem zvaniem no personām, kam bija informācija par iespējamiem cilvēku tirdzniecības gadījumiem. Latvijas diplomātiskā dienesta pārstāvjiem un ārvalstu diplomātiem Latvijā bija iespējams piedalīties apmācībās par cilvēku tirdzniecības novēršanu. Publiskais sektors nesniedza ziņas par specifiskām aktivitātēm, kas notikušas, lai samazinātu pieprasījumu pēc seksa vai piespiedu darba pakalpojumiem.